

rečenica. A upravo raznolikost mogućnosti da se ishodišne rečenice, a njih ima koliko i predikacija, sklope u zbiljske rečenice, otvara golemo bogatstvo izražajnih mogućnosti za koje svi znamo i osjećamo da je svojstveno prirodnim jezicima. Tu je širok prostor govornikove slobode. Sintaksa koja taj prostor može opisati i omogućiti istraživaču da se u njemu snađe značila bi doista udaran napredak u razumijevanju jezične pojave.

A upravo u tom nas smjeru vodi metodski pristup ovdje zacrtan. On zahtijeva da se utvrđeni sintaktički odnosi vrlo točno izraze i pomaže da otkrivamo uvijek sve nove i nove nepotpunosti svojega znanja. A preoblike ishodišnih rečenica, dakle svih predikacija koje govornik predicira, u zbiljske, pojavne, rečenice jasno omeđuju mogućnosti što se ostvaruju i pokazuju koji je izbor učinjen u pojedinom slučaju. Takva sintaksa pruža onda i pouzdana mjerila za stilističke sudove: njome se da izraziti karakteristika književnoga djela.

IZVEDENICE SA SUFIKSIMA ZA TVORBU MJESNIH IMENICA

(nomina loci)

Stanko Žepić

U »Jeziku« broj 2 god. 1969/70. pokušao sam teoretski skicirati, po mojem sudu, najadekvatniji model za tvorbu riječi. Ovaj je članak pokušaj da se tamo iznesene postavke primijene u praksi. Kao primjer poslužit će tvorbe koje gramatika sistematizira u skupinu takozvanih »nomina loci«.

Kao što je u spomenutom članku naglašeno, tradicionalna gramatika u prikazu tvorbe riječi apstrahira sufikse iz slučajno odabranog korpusa, navodi ih abecednim redom, posebnu pažnju poklanja pitanju s kojom se vrstom riječi sufiksi povezuju i koja su značenja novonastalih tvorbi. Semantički je dio tvorbe riječi obično prikazan vrlo nesustavno, dok je abecedni poredak sufiksa nepraktičan.¹

Već površan pogled u gramatiku pokazuje da gotovo svaki sufiks ima više različitih »značenja«, ali se također vrlo brzo nameće i spoznaja da različiti

---

¹ Stevanović u svojoj knjizi *Savremeni srpskohrvatski jezik*, Beograd 1964, zastupa suprotno mišljenje. Usp. str. 473.

sufiksi tvore nove grupe riječi sličnog značenja. Ova činjenica pokazuje da je mnogo praktičnije konstruirati tvorbu riječi sa stajališta semantičke pripadnosti sufiksa pojedinim klasama, a ne sa stajališta njihove glasovne različnosti. Abecedni popis sufiksa ne pruža nikakav uvid u složenost jezičnog sustava i daje vrlo površan dojam o strukturi rječnika.

Svaki pojedini produktivni sufiks na isti način mijenja značenje osnovnog morfema s kojim se povezuje u novu riječ. Za svaku novonastalu riječ može se konstruirati njezin sintaktički ekvivalent, tj. svaka riječ (izvedenica ili složenica) može se preobličiti u sintagmu istog značenja – npr. *brodovlasnik* → 'vlasnik broda' ili 'vlasnik brodova', *mučenik* → 'čovjek koji je mučen'. Taj konstruirani sintaktički ekvivalent, izražen apstraktno, vrijedi kao značenje za čitavu jednu klasu riječi koje su složene ili izvedene na isti način. Za primjer *brodovlasnik* sintaktički ekvivalent glasi »B *Agen. sing.*« ili »B *Agen. plur.*« gdje su A i B prvi i drugi član složenice. Isti sintaktički ekvivalent imaju još npr. *kućevlasnik*, *bratoubojica*, *očoubojica*, *kolovoda* itd. Za primjer *mučenik* sintaktički ekvivalent glasi »čovjek koji je *A_{part. pas.}*« gdje je A osnovni morfem od kojega se tvori izvedenica. Primjeri su još *poslanik*, *nekrštenik*, *nevjernik*, *poturčenik*, *ranjenik* i dr. Sintaktički ekvivalent nije stilistička zamjena za izvedenicu ili složenicu (što on kojiput zaista i može biti: *kućevlasnik* = vlasnik kuće), već semantička interpretacija istovrsno tvorene klase složenih ili izvedenih riječi. Neproduktivnost sufiksa može se pokazati na primjerima gdje semantička interpretacija u gore spomenutom smislu nije moguća: *lopuh*, *očuh*, *trbuh*, *pastuh* nemaju osim završetka ništa zajedničko, sadržajno su posve različiti, a značenje osnovnog morfema, osim kod *očuh*, ne može se s gledišta jezične sinkronije više ustanoviti. Takve se riječi ne mogu segmentirati na njihove sastavne dijelove, te im prema tome nema mjesta u deskriptivnoj tvorbi riječi. Takve su tvorbe, kako je naglašeno u prethodnom članku, dio osnovnog rječnika. Neproduktivnim ćemo smatrati sufiks i onda, ako se može dokazati da nije više sposoban tvoriti nove riječi, premda postoji manja ili veća grupa riječi koja je izvedena po određenom pravilu i koja se može semantički interpretirati.²

Od velikog broja završetaka navedenih abecednim redom u gramatikama nekoliko njih tvore nove grupe riječi koje, među ostalim, označuju neko mjesto koje stoji u stanovitoj vezi sa značenjem osnovnog morfema. To nam dopušta da ih promatramo kao skup riječi koji tvori zasebnu cjelinu u okviru

---

² Može se sa sigurnošću tvrditi da je npr. klasa imenica koje se u njemačkom jeziku tvore od jakih glagola ograničena na postojeće tvorbe jer se tokom povijesnoga razvoja broj jakih glagola smanjio, a nije se pojavio nijedan novi. Prema tome mehanizam tvorbe *springen* → *Sprung*, *trinken* → *Trank* itd. nije u njemačkom jeziku više produktivan.

cjelokupnog rječnika.³ U tvorbi ove grupe riječi, koju ćemo u skladu s tradicionalnom gramatikom i dalje zvati »nomina loci«, premda se rezultat naše analize ne poklapa u svim pojedinostima s rezultatima u tradicionalnoj gramatici, sudjeluju ovi sufiksi: *-ana*, *-ara*, *-ik*, *-nik*, *-lo*, *-(l)je*, *-njak*, *-ište* i *-nica*. Podatke o tome koliko je ukupno riječi zabilježeno s tim sufiksima dat će nam odostražni rječnik⁴, pa će nam taj popis (»korpūs«) poslužiti kao ishodište našeg prikaza. Tvorbu riječi obradit ćemo deskriptivno, a dijakronijske napomene bit će samo pomoć za razumijevanje današnjeg jezičnog stanja.

Sufiks *-ana*

Od nekih 100 riječi koje svršavaju na sufiks *-ana* samo se jedna trećina može interpretirati kao izvedenica, dok su preostale dvije trećine turske posuđenice. Te su turske riječi većinom složenice s riječi *hane* = 'kuća', npr. *šiljbokana* = 'stražara', *đumrukana* = 'carinarnica', *dembelana* = 'mjesto gdje se ništa ne radi', *barutana* = 'mjesto gdje se čuva barut'. Prema tim i sličnim vrlo brojnim turskim riječima prodro je drugi dio složenice *hane* i u hrvatskosrpski rječnik, u promijenjenu glasovnu obliku *-ana*, ali je zadržao svoje značenje: kuća ili, u širem smislu zatvoreni prostor koji je u nekoj vezi sa značenjem osnove, dakle u biti isto apstraktno značenje koje leži u osnovi turskih složenica s *hane*. Gotovo sve hrvatske izvedenice sa sufiksom *-ana* – osnova im je imenica – mogu se semantički interpretirati kao

I. »zatvoreni prostor gdje se X_{glagol} A_{imenica} « (A je osnova riječi, X je ne pobliže određeni glagol koji sintaktički ekvivalent čini adekvatnom interpretacijom izvedenice). Primjeri su: *kavana* = 'mjesto gdje se pije kava', *krečana* = 'mjesto gdje se proizvodi kreč', *gasilana*⁵ = 'mjesto gdje se nalaze gasila', *kukuruzana* = 'mjesto gdje se čuva kukuruz' i dr. Tri su primjera gdje se *-ana* nadovezuje na glagolsku osnovu: *kuglana*, *pilana*, *streljand*, prema *kuglati se*, *piliti*, *streljati*. Tu je i sintaktički ekvivalent drugačiji: »mjesto gdje se A_{glagol}

³ Usp. A. Leskien: *Grammatik der serbo-kroatischen Sprache*, Heidelberg, 1914: »Wörter zur Bezeichnung des Ortes, wo sich ein Gegenstand befindet oder eine Handlung vor sich geht, Nomina loci.« (»Riječi za označavanje mjesta gdje se nalazi neki predmet ili gdje se odvija neka radnja, nomina loci.«), str. 243. Osim Leskienu i već spomenutog Stevanovićeve djela konzultirani su Maretić: *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnoga jezika*, Zagreb, 1963; Miklosich: *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen*, II. Band, Heidelberg, 1926.

⁴ J. Matešić: *Rückläufiges Wörterbuch des Serbokroatischen*, Wiesbaden 1965–67. Premda je odostražni rječnik neophodno pomagalo u ispitivanju tvorbe riječi, velik je njegov nedostatak što (inače s punim pravom) navodi riječi najrazličitijih starijih i novijih izvora, različitih geografskih i dijalekatskih regija te na taj način miješa različite podsustave koji po strukturi rječnika u morfološkim i semantičkim karakteristikama među sobom prilično odudaraju.

⁵ Akademijin rječnik, dio III, Zagreb 1887–91: »u naše vrijeme u Zagrebu zove se ovako zgrada gdje su sve sprave i drugo što treba za gašenje požara.«

3. lice prez.«. Šamo je jedan primjer, riječ *đvorana*, koji se ne može semantički interpretirati kao pripadnik ove grupe izvedenica, premda je glasovna analiza na segmente moguća. Zbog toga tu riječ treba pribrojiti osnovnom rječniku.

Skup izvedenica sa sufiksom *-ana* zanimljiv je primjer s dijakronijskog stajališta. Poredbeno-povijesna gramatika nas uči da su sufiksi nekada bili samostalni elementi jezika koji su tokom jezičnog razvoja često upotrebljavani kao drugi dio složenice i zbog toga izgubili svoju leksičku samostalnost i postali sufiksima za tvorbu stanovitih klasa riječi.⁶ Napose je zanimljivo što je sufiks *-ana* preuzet iz turskoga, jer je posuđivanje sufiksa rjeđe od posuđivanja gotovih riječi, osobito riječi tehničkog vokabulara iz jezika čiji se pripadnici nalaze na višoj kulturnoj razini ili iz jezika koji je nametnut silom. Da je u sufiksu *-ana* osnovno značenje turske posuđenice još uvijek živo, vidi se iz semantičke interpretacije koju smo konstruirali za grupu izvedenica s tim sufiksom.

Sufiks *-ara*

Sa sufiksom *-ara* zabilježeno je oko 400 tvorbi. Najvećim dijelom pripadaju srpskom književnom tipu, samo pojedine riječi upotrebljavaju se i u hrvatskom. Tvorbe na *-ara* pokazuju 6 različitih semantičkih potklasa⁷ od kojih je najvažnija ona koja se može semantički interpretirati kao

1. »mjesto gdje $X_{\text{glagol Aimenica}}$ « (A je osnovni morfem, X je ne pobliže određeni glagol pomoću kojega se tvori sintaktički ekvivalent): *ribara* = 'mjesto gdje se prodaju ribe', u zapadnoj varijanti nomen loci s drugim sufiksom: *ribarnica*, *mlječara* = 'mjesto gdje se čuva mlijeko', *mljekara* = 'mjesto gdje se proizvodi mlijeko', *ljekara* = 'mjesto gdje se prodaju lijekovi', *buhara* = 'mjesto gdje ima buha', tj. zatvor, *pismara* = 'mjesto gdje se pohranjuju pisma', tj. arhiv. Tvorbe ovog tipa vrlo su brojne te se čini vjerojatnim da se radi o semantičkoj potklasi s produktivnim sufiksom (to dakako vrijedi za srpsku varijantu). Ostale potklase, čini se, nisu više produktivne te je broj njihovih članova ograničen na postojeći rječnik. To su:

⁶ Usp. njemačke sufikse *-heit*, *-tum*, *-lich* koji su još u srednjovisokonjemačkom samostalne riječi *heit*, *tuom*, odnosno u starovisokonjemačkom *lih*.

⁷ Semantičkom potklasom zvat ćemo grupu riječi unutar morfološki istog tipa izvedenice za koju se može konstruirati isti sintaktički ekvivalent; drugim riječima to su različita »značenja« jednog sufiksa. Semantičke potklase različitih tipova izvedenice koje se mogu isto ili slično semantički interpretirati tvore semantičku klasu. Prema tome, semantička klasa okuplja u sebi različite sufikse s istim »značenjem«.

2. Semantička potklasa koja se može interpretirati » $\bar{X}$ imenica za Aimenica« ili » $\bar{X}$ imenica od Aimenica« gdje je X neki predmet, dok je A, kao i uvijek, osnovni morfem. Primjeri: *klobučara* = 'kutija za klobuk', *jabučara* = 'lađa za jabuke', tj. lađa koja prevozi jabuke, *kupusara* = 'kaca za kupus', *mekinjara* = 'čorba od mekinja', *smetljara* = 'lopatica za smeće', njem. *Mistschauffel*, *sardelara* = 'mreža za sardele', tj. za lov sardela itd.

3. Semantička potklasa koja znači »kućica od Aimenica«: *brvnara* = 'kućica od brvana', *čatmara* = 'kućica od čatme', tj. pletera, *pločara* = 'kućica od ploča', tj. pokrivena pločama, *daščara* = 'kućica od dasaka' itd. Riječ *stráčara* koja pripada ovamo po značenju i po sufiksu može se interpretirati samo dijakronijski, jer morfem *strać ili *strat ne postoji kao leksička jedinica.

4. Ta potklasa označuje žensku osobu koja stoji u nekoj vezi s osnovnim morfemom (koji često kao samostalna riječ ne postoji, te se prema tome mnoge od tih riječi ne mogu smatrati izvedenicama). Unutar te grupe, kad je osnovni morfem glagol, moguća je interpretacija »žena koja A_{glagol 3. lice prez.}«: *gatarara* = 'žena koja gata', *bjeljara* = 'žena koja bijeli (platno)', *redara* = 'žena koja redi', tj. reduša, *talandara* = 'žena koja talanda', prema *talandati* = brbljati. Većim dijelom riječi ove grupe nisu uobičajene u hrvatskoj varijanti; usp. još *muškara* = 'žena koja se vlada kao muškarac', *hajkara* = 'žena koja slabo radi', *poskuričara* = 'žena koja mijesi poskurice' (panis liturgicus) itd.

5. Semantička potklasa koja sadrži imena biljaka. Izbor riječi za stanovitu biljku vjerojatno je rezultat neke usporedbe ili metafore: *gluhara*, *muhara*, *ludara* (gljive), *jajara*, *pandara* (šljive) itd.

6. Nazivi za životinje: *paklara* = morska riba, »jer se obično drži broda te se prilijepi za paklinu (katran) broda« – Akad. rječ., *štalara* = 'krava koju stalno drže u štali', *budara* = 'pumoglavac' i dr. Riječi pod 5 i 6 nekako ispadaju iz okvira tvorbe riječi, jer nisu kao ostale tvorbe s ovim sufiksom, opći pojmovi, već se kao narodna nomenklatura biljaka i životinja po svom značenju mogu ubrojiti u vlastita imena. A vlastita su imena dio rječnika koji zahtijeva posebnu obradu.

Sufiks -ik

Tvorbe s tim sufiksom vrlo su brojne. Od imena drveća mogu se izvesti riječi koje označuju mjesto gdje to drveće raste:

1. »mjesto gdje rastu Aimenica u plur.«: *borik*, *topolik*, *jelik*, *palmik*, *maslinik*, *šljivik*, *bukvik*, *smokvik* itd. = 'mjesto gdje rastu borovi, topole, jele...'. Broj članova ove semantičke potklase ograničen je brojem članova klase imenica koje označuju drveće koje raste ili se uzgaja u grupama. Kad bi se kod

nas uzgajale banane, bila bi riječ *bananik* isto tako u upotrebi kao i *šljivik*. Možemo pretpostaviti da je sufiks *-ik* u ovom značenju još uvijek produktivan, jer nije ograničen na postojeći rječnik, već se može proširiti novim tvorbama. Nove su tvorbe, kao npr. *bananik*, izvedene »u duhu jezika«, tj. prema pravilu kojim član jezične zajednice vlada: ime drveta + ik = mjesto gdje to drveće raste.

Druga velika grupa tvorbi na *-ik* jesu imenice izvedene od pasivnog participija u značenju

2. »čovjek koji je A_{part. pas.}«: *ranjenik, plaćenik, kažnjenik, mučenik, poslanik* itd. = 'čovjek koji je ranjen, plaćen, kažnjen . . .'. U toj grupi ima stanovit broj tvorbi kod kojih je osnova izvedenice pridjev na *-(a)n*, po obliku jednak pasivnom participiju, ali bez pripadajućeg glagola: *jadnik, bijednik, pravednik, sretnik, odličnik* itd. prema *jadan, bijedan* itd. Broj članova ove grupe zavisi od broja prelaznih glagola koji mogu kao objekt imati čovjeka: raniti čovjeka → čovjek koji je ranjen → ranjenik, mučiti čovjeka → čovjek koji je mučen → mučenik. Pomoću ovih transformacija – aktivna sintagma → pasivna sintagma i pasivna sintagma → izvedenica na *-ik* – može se opisati tvorba tih izvedenica za koje je uvjet da bude zadovoljena semantička kongruencija⁸ polazne sintagme.

Ostale tvorbe na *-ik* čini se da ne tvore kompaktnu, sadržajno povezanu grupu riječi koje se, doduše, mogu segmentirati, ali su manje ili više idiomatizirane:

3. određeni predmet koji je u nekoj sadržajnoj vezi s osnovnom imenicom: *sjenik, vidik, plamenik, imenik, spomenik, zakonik, vodik, zvonik* itd. Čini se da sufiks *-ik* kod te grupe nije produktivan, jer se ne može ustanoviti njezina zajednička sadržajna osnova.

S u f i k s *-nik*

U velikoj grupi riječi izvedenih sa sufiksom *-nik* izgleda da postoji samo jedna riječ koja se može interpretirati kao nomen loci:

1. »mjesto za A_{glagolska imenica}«: *zimovnik* = 'mjesto za zimovanje'. Isti se taj sintaktički ekvivalent pojavljuje kod tvorbi na *-ište* i *-nica* gdje su tvorbe mnogo brojnije.

⁸ Pojam semantičke kongruencije uveden je u lingvistiku da bi se opisala naoko trivijalna činjenica da se riječi u rečenici moraju među sobom i sadržajno slagati, a ne samo u gramatičkim kategorijama roda, broja i padeža. Svaka riječ ima uza se ograničen broj riječi s kojima se može složiti u sintagmu ili rečenicu: *pas laje, voda teče, mutna vođa, bijesan pas* itd. Dakako, metaforičkom upotrebom broj mogućih okolina se povećava, ali stanovita osnovna pravilnost u međusobnom slaganju pridjeva, imenica i glagola ostaje sačuvana. Usp. W. Porzig: *Wesenhafte Bedeutungsbeziehungen*. U: Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur, 58, 1934.

Sufiks *-nik* vjerojatno je produktivan kod semantičke potklase kojoj je značenje

2. a) »čovjek koji A_{glagol} lice prez.«, ako je osnova izvedenice glagol, i

2. b) »čovjek koji X_{glagol} ($Y_{\text{prijedlog}}$) A_{imenica} «, ako je osnova izvedenice imenica (pritom je A osnovni morfem, X ne pobježe određeni glagol pomoću kojeg se tvori sintaktički ekvivalent, a Y prijedlog, ako glagol zahtijeva objekt s prijedlogom). Tvorbe pod 2. a) vrlo su brojne: *liječnik* = 'čovjek koji liječi', *radnik* = 'čovjek koji radi', *nasljednik*, *posrednik*, *zavodnik*, *predvodnik*, *učenik* itd. Primjeri za 2. b): *izgrednik* = 'čovjek koji pravi izgrede', *pogrebnik* = 'čovjek koji obavlja pogrebe', *odbornik* = 'čovjek koji radi u odboru', *nakladnik*, *razrednik*, *preljubnik*, *beskućnik*, *župnik* itd. Kojiput može biti sporno što je osnova ove grupe izvedenica: imenica *radnik* npr. može biti izvedena od glagola *raditi* ili od imenice *rad*. Informaciju o tome što ćemo smatrati osnovom dat će nam preoblika izvedenice: *radnik* → čovjek koji radi. Svaka druga preoblika bila bi kompliciranija ili neadekvatna: *radnik* → čovjek koji X_{glagol} rad, gdje je teško naći odgovarajuću vrijednost za X da bi sintagma bila ekvivalent za izvedenicu *radnik*.

Koje su imeničke i glagolske osnove sposobne da budu ishodište novih tvorbi ove semantičke potklase, nije lako utvrditi. Ali vrlo je vjerojatno da se broj tvorbi s ovim sufiksom može povećati novim tvorbama (*kolhoznik* je nova tvorba nedavne prošlosti).⁹

3. Brojne su također i tvorbe na *-nik* koje označuju određeni predmet kojemu je značenje u stanovitoj vezi s osnovom. Osnovni morfem je tu imenica, a izvedenice se lako mogu segmentirati na sastavne dijelove. Nije, međutim, lako naći zajedničku semantičku interpretaciju za sve tvorbe ove grupe: *mjesecnik* = 'list koji izlazi svaki mjesec', *čajnik* = 'posuda za čaj', *prijemnik* = 'aparatus za prijem', *uskličnik* = 'znak usklika'. Evo još nekoliko primjera koji pokazuju kako su tu okupljene sadržajno raznorodne tvorbe: *rječnik*, *pločnik*, *ručnik*, *priručnik*, *svjetionik* itd. Izgleda da se ovdje sufiks *-nik* ne može smatrati produktivnim, jer nema zajedničke, apstraktne semantičke interpretacije za sve tvorbe ove grupe.

Sufiks *-lo*

Među riječima na *-lo* postoji nekoliko primjera – osnova im je glagol – koji se mogu interpretirati kao nomina loci:

⁹ Nije važno što su riječi kao *kolhoznik* i *fiskulturnik* ruske posuđenice, važno je da se uklapaju u hrvatski jezični sustav: *kolhoznik* = 'čovjek koji radi u kolhozu', *fiskulturnik* = 'čovjek koji se bavi fiskulturnom'. O produktivnosti ove semantičke potklase svjedoči i, dakako mnogo starija, tvorba *predsjednik* kao vrlo uspješni kalkirani prijevod latinskoga *praesidens*.

1. »mjesto za A_{glagolska imenica}«. Nijedan od malobrojnih primjera – *cjepilo*, *pojilo*, *kupatilo*, *kupalo*, *perilo*, *rastilo* = 'mjesto za cijepanje (drva), pojenje (stoke), kupanje' itd. – nije uobičajen u hrvatskoj varijanti.

Vrlo su brojni članovi semantičke potklase, također izvedeni od glagola, koja znači:

2. »čovjek koji A_{glagols. lice prez. κ}: *škrabalo* = 'čovjek koji škraba', *klepetalo* = 'čovjek koji klepeće', *njuškalo*, *piskaralo*, *trčkaralo* itd. Broj članova ove semantičke potklase ovisan je o broju članova klase neprelaznih glagola koji označuju neku neozbiljnu radnju (trčkarati, piskarati, klepetati itd.). Ako je moguće stvoriti novi glagol takvog značenja (recimo upotrebom kakve još neleksikalizirane onomatopejske osnove), onda je također moguće iz glagola izvesti imenicu na *-lo*. Uz tu je pretpostavku sufiks *-lo* u ovom značenju produktivan.

Treća semantička potklasa izvedenica na *-lo* okuplja tzv. nomina instrumenti:

3. »naprava za A_{glagolska imenica}κ: *računalo* = 'naprava za računanje', *vozilo*, *pojačalo*, *pomagalo*, *brojilo*, *kormilo*, *šiljilo*, *ravnalo* itd. Vjerojatno je da se i za ovu potklasu mogu naći nove riječi koje još nisu zabilježene, npr. ako se u jeziku tehnike mora za stanoviti instrument pronaći naziv izveden iz glagola koji označuje njegovu djelatnost (očito je da su *pojačalo* i *brojilo* tehnički termini električnog doba, dok je *zrcalo* stara tvorba za koju se osnovni glagol može ustanoviti samo dijakronijski). Uz tu je pretpostavku *-lo* i u ovoj potklasi još uvijek produktivan sufiks.

Zanimljivo je primijetiti da, usprkos tome što su tvorbe ovih dviju produktivnih potklasa izvedene od glagola, ne može doći do zabune u značenju izvedenica jer klase glagola za tvorbu nomina agentis na *-lo* (semantička potklasa 2) i nomina instrumenti s istim sufiksom (semantička potklasa 3) nemaju zajedničkih članova. Jedino je moguće da se ista tvorba jedne grupe upotrijebi u drugoj grupi metaforički (npr. »elektronsko računalo« – nomen instrumenti – za osobu koja je odličan računđija – nomen agentis). To je, međutim, problem semantike koji samo djelomično zadire u tvorbu riječi (bahuvrihi složenice). Osim toga je sigurno da nomina instrumenti i nomina agentis u rečeničnom sklopu imaju različite kontekste, tako da je iz rečenične okoline jednoznačno vidljivo o kojoj se izvedenici radi.¹⁰

---

¹⁰ U njemačkom jeziku postoji mogućnost tvorbe nomina agentis i nomina instrumenti od istih osnova: *Leser*, *Schreiber*, *Hörer*, premda kao nomina instrumenti prevladavaju složenice: *Fernschreiber*. O kojoj se riječi u konkretnom slučaju radi, to pokazuje kontekst. U hrvatskom jeziku tu istu mogućnost pruža sufiks *-ač*, npr. *nosáč* (nomen agentis) : *nosáč* (nomen instrumenti).

4. Samo jedan manji broj tvorbi s ovim sufiksom (zapravo sa sufiksom *-ilo*) ima kao osnovu pridjev: *ludilo, bjesnilo, sljepilo, rumenilo, zelenilo, crvenilo* i ostale apstraktne imenice izvedene iz adjektiva za boje. I za ovu grupu teško je konstruirati apstraktni sintaktički ekvivalent, premda je značenje svih ovih tvorbi slično.

(Svršit će se.)

O S V R T I

HRVATSKI TEHNIČKI RJEČNIK

Vlatko Dabac: Tehnički rječnik, 1. dio: Njemačko-hrvatskosrpski XXXII + 1104 str., 2. dio: Hrvatskosrpsko-njemački, XXXIV + 1576 str., Tehnička knjiga, Zagreb, 1969. i 1970.

Ako bismo sudili po terminološkim rječnicima pojedinih struka, o hrvatskoj znanosti ne bismo dobili baš najljepšu sliku, ali ona je mnogo svjetlija nego što se na prvi pogled čini. Malo ima struka koje nisu počele skupljati terminološku građu, mnoge su u tome poslu već znatno napredovale, a neke imaju i vidljive uspjehe. Posebno se radujemo kad vidimo da je tehnika među prvima.

Odmah treba odati priznanje Tehničkoj knjizi što je bila spremna izdati takvo djelo u zaista reprezentativnoj opremi i tako u ovom ostvarenju ni njezina zasluga nije mala.

Dapčev dvojezični Tehnički rječnik zadovoljit će veliku potrebu u tehnici, znanstvenoj i primijenjenoj, jer dolazi kao vrano pomagalo i tehničkim fakultetima i tvornicama, a dobro će doći trgovini i stručnjacima najrazličitijih vrsta, od biciklista i automobila do prevodilaca, zapravo svakome pripadniku hrvatskoga naroda koji za mnoge pojmove suvremenog života želi naći svoj izraz. Dobitak je dakle velik iako Dapčev TR nije pravi terminološki rječnik – tehnički

terminološki rječnik bit će drukčiji – ali u tu svrhu može dobro poslužiti i ovaj: njemački izrazi većinu naziva čine potpuno jasnim i jednoznačnim. Ipak, kako svi nazivi nisu baš jasni i kako svi ne znaju njemački jezik, potreba za hrvatskim tehničkim terminološkim rječnikom nije u potpunosti zadovoljena, ali sada se bar može bez veće muke izraditi. Dapčev Tehnički rječnik solidna mu je osnovica.

Rekoh: solidna osnovica. To je u prvom redu svojim opsegom: s oko 110 000 natuknica rječnik obuhvaća oko 80 000 naziva. Naime složeni su pojmovi unošeni dva puta, prvi put normalnim poretkom, *protočni kotao, lokomotivski kotao*, drugi put s imenicom na prvom mjestu, *kotao, protočni; kotao, lokomotivski*. Kad opseg rječnika nije ograničen, takav način ima očitu prednost jer imamo pregled svih dijelova složenih naziva. Da se u to uvjerimo, dovoljno je pogledati s. v. papir: *papir, azbestni, baritirani, barsunasti, bez sjaja, bezdrveni, biblijski, bijeljeni, broncirani, brusni* ... Ukupno 138 naziva. Kakvo li bogatstvo! ♦

Svojom obuhvatnošću TR jednim dijelom i prelazi okvire tehničkih naziva pa u njemu nalazimo botaničke, zoološke, pravne, medicinske, čak i lingvističke nazive: *bor crni, obični, planinski, primorski, kačun, vrganj,*